

РОЗДІЛ II. ДИРИГЕНТИ

2.1. Диригентсько-хорова та педагогічна праця Володимира Василевича. *Галина Місько*

Українські музикознавці все частіше звертають увагу на питання, пов'язані з діяльністю творчих особистостей, музикантів-виконавців, які своєю працею внесли вагомий вклад у становлення та розвиток хорового виконавства, оскільки зазначені питання висвітлені ще недостатньо. Серед інших на увагу заслуговує ім'я відомого в Україні диригента-хормейстера, культурно-громадського діяча Володимира Василевича¹ чия творчість через пропагування ним українського національного мистецтва в період радянської влади була проскрибована. Вказані обставини спонукають до ґрунтовнішого осмислення проблеми. До її осягнення частково звертались Степан Стельмащук [8], Петро Медведик [7, 9], Іван Чупашко [15, 16], Ольга Бенч [2], Олег Цигилик [10], Юрій Луців [6], Роман Береза [3], Ірина Гринчук [4] та ін. але їхні праці про Володимира Василевича як диригента лише спорадичні, викладають матеріал в загальних рисах. Тому дослідження творчості Володимира Василевича потребуване у науковій літературі.

¹ Володимир Василевич народився 20.07.1911 року в селі Могильниця Тербовлянського району Тернопільської області. Навчався в Тербовлянській гімназії (1924–1932), Краківському університеті (1932–1934), у Львівській духовній семінарії та на філософському факультеті Львівської духовної академії (1934–1937), у Вищому музичному інституті імені М. В. Лисенка (1938) на вокальному факультеті, у Львівській державній консерваторії імені М. Лисенка (1944–1948) на диригентському відділі. Керівник Державної хорової капели «Трембіта» (1949), викладач Львівської державної консерваторії (1949). Заслужений артист УРСР (1956). Упорядник 4 випусків збірника «Хорові твори українських композиторів кінця XIX початку XX сторіччя» (1965, 1968, 1970, 1973). Помер 28.07.1962 року, похований на Личаківському цвинтарі.

Мета дослідження – висвітлити творчу діяльність Володимира Василевича як диригента-хормейстера, педагога та упорядника хорових творів галицьких композиторів кінця ХІХ – першої третини ХХ століття в контексті становлення та розвитку української музичної культури.

Творча діяльність Володимира Василевича розпочинається 1924 року, в період його навчання у Тереховлянській школі-гімназії. З самого початку навчання у цьому закладі він був активним учасником учнівського хору, а паралельно ще й керував хором місцевої Марійської дружини. З цього приводу отець Євген Веселовський засвідчив оцінку директора гімназії, який підкреслював, що «панові Василевичеві за його дуже корисну суспільну працю в імені учительського збору складаю подяку» [1, с. 10]. Крім цього, залишив спомини про Володимира Василевича як гімназиста й сам отець Євген Веселовський: «Володимир Василевич (дуже здібний диригент і невтомний організатор струнної оркестри, добрий баритон)» [1, с. 11]. Як бачимо, В. Василевич, навчаючись у гімназії, крім співу у хорі, ще й диригував учнівським струнним оркестром. Це дало йому можливість в майбутньому керувати не лише хоровами колективами, а й камерними та симфонічними оркестрами. І не дивно, бо Володимир Василевич виховувався у музикальній сім'ї. У той час його батько був організатором місцевих осередків «Просвіти», «Пласту», а також керував духовим оркестром при місцевому осередку «Просвіти» в місті Тереховля. Згодом він передав керування цим колективом своєму синові Володимирі [4, с. 231].

Після закінчення гімназії 1932 року Володимир Василевич навчався на юридичному факультеті Краківського університету, однак не полишав й музичної діяльності. Односельці з цього приводу зазначають, що з приїздом на вакації майбутній митець збирав довкола себе співацький гурт людей різного віку, піднімаючи дух українського села. У звітах місцевого просвітянина отця Михайла Галабурди, які зберігаються у фондах

Державного архіву Тернопільської області, зазначено, що на церковних фестинах у селі Буданові «співав хор під керуванням Василевичом Вол. абсолювентом гімназії з Могильниці» [1, арк. 10].

Навчаючись у Краківському університеті, Володимир Василевич був сповнений національним духом, через що його та деякого з його однодумців було відраховано з третього курсу [17].

З 1934 до 1937 р. В. Василевич навчався у Львівській духовній семінарії та паралельно на філософському факультеті Львівської духовної академії, ректором якої був на той час Йосип Сліпий. Його жертвне служіння українському народові вплинуло на молодого семінариста, і саме це дало останньому поштовх вірно служити своєму народові. Зауважимо, що Львівська духовна академія була єдиним українським навчальним закладом на теренах Галичини у складі Польської держави, тому вона була осередком культивування духовності та національної свідомості українського народу.

Незважаючи на отримання вищої богословської освіти, Володимир Василевич намагався отримати й професію музиканта. 1938 року він став студентом Львівського Вищого музичного інституту імені М. Лисенка (тепер Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка) за класом вокалу у професорки Одарки Бандрівської, учениці Соломії Крушельницької.

З 1942 до 1944 р. В. Василевич працював на посаді хориста в трупі Львівського драматичного театру, який у цей час гастролював селами та містечками Дніпропетровської області. Там же він вперше почув спів львівської Державної хорової капели «Трембіта», яка була створена на базі двох львівських колективів – «Студіо-хору» та мішаного хору, яким до цього керували Микола Колесса та Дмитро Котко. Цей колектив справив на нього велике враження, особливо культурою виконання творів.

З 1944 до 1948 р. продовжував вивчати ще й хорове диригування в класі професора Миколи Колесси на диригентсько-

хоровому факультеті Львівської національної музичної академії імені М. Лисенка. Високий авторитет вчителя та його вміння захопити учнів досконалыми прийомами мануальної техніки вразили Василевича-студента настільки, що він вирішив присвятити своє життя роботі з хоровими колективами.

Принагідно зазначимо, що Львівська диригентська школа виховувала професійно вишколених майстрів, котрі були готові до цілісного комплексу найскладнішого виду музичного мистецтва, ставали митцями з першокласною мануальною технікою, пристрасним темпераментом, сильною волею, яскравими організаційно-музичними якостями, безмежною працелюбністю і самовідданістю [6].

З 1946 року В. Василевич стає хористом Державної хорової капели «Трембіта» у Львові, а згодом одним з її керівників. У цей час керівниками хорової капели «Трембіта» були уславлені диригенти, хормейстери Дмитро Котко, Петро Гончаров, Олександр Сорока, Микола Колесса, Павло Муравський. Під керівництвом цих диригентів Володимир поглибив свої знання, особливо необхідні в практичній роботі з професійним хоровим колективом. Вже тоді для нього як диригента були властиві такі хормейстерські риси, як суворе дотримання під час репетиційної роботи вокально-хорових деталей. У час роботи над хоровим твором Володимир Василевич передовсім наполягав на виявленні його композиційних елементів: періодів, музичних речень, фраз. Великого значення він надавав роботі над вокально-хоровою технікою. Особливо це стосувалося сопранової та тенорової партій, оскільки вони під час співу переважно перебували у високому регістрі. А це, в свою чергу, вимагало позиційного округленого співу. На відміну від інших диригентів-хормейстерів Володимир Василевич в роботі з хоровою капелю «Трембіта» домігся глибокого академічного ансамблевого звучання. Саме на це звертали увагу професійні диригенти-хормейстери, які мали можливість слухати спів капели «Трембіта» та відповідно його оцінювати. Саме на це

звернув увагу відомий хоровий диригент Степан Стельмашук, який вперше побачив Володимира Василевича на концерті капели на початку 50-х років у філармонії. Вражений виступом, згодом зазначав: «Капелою диригував незабутній Володимир Василевич. У той час колектив був в zenіті свого мистецького розквіту, кожний проспіваний нею твір викликав ентузіазм у слухачів, а виконана того дня знаменита «Гагілка» С. Людкевича нас приголомшила» [8, с. 67].

Непересічною постаттю, великим авторитетом для В. Василевича став відомий диригент-хормейстер П. Муравський. Саме він з 1948 року очолював художнє керівництво Державною хоровою капелою «Трембіта». Саме з цього часу Володимир Василевич і Павло Муравський стали друзями, оскільки були однодумцями в трактуванні хорових творів та в розумінні вокально-хорової органіки. На цю творчу спорідненість звертали увагу тодішні відомі диригенти-хормейстери. Саме завдяки творчій співпраці В. Василевича і П. Муравського «Трембіта» «сягнула найбільших висот за всю історію своєї творчої біографії, залишаючи далеко позаду успіхи провідних хорових колективів України і багатьох із рахунку найкращих на теренах усього Радянського Союзу» [6].

На творчі взаємини обох керівників «Трембіти» звернув увагу й музикант Роман Береза. З цього приводу він зазначав, що Павло Муравський «високо цінував обдарованість свого хорового побратима (В. Василевича. – Г. М.) Він, як головний диригент «Трембіти», щедро ділився успіхами, славою та численними перемогами зі своїм помічником, при цьому постійно підкреслюючи у Василевичу високий професіоналізм, індивідуальне відчуття хорових барв, глибинне розуміння музичної форми твору і уміння все це поєднувати із вродженою вимогливістю, найперше до себе і до хористів, та невідомою загальною культурою» [3, с. 201].

Маєстро Василевич в роботі з колективом з елементів вокально-хорової роботи найбільше уваги приділяв інтонації та

строю, що було основою доброго ансамблевого звучання. «Якось особливо відпрацьовував нюанси, фразування, здавалося, що до неймовірного доводив крещендо і димінуендо у хорових мініатюрах («Чуєш брате мій» Кирила Стеценка, «Сива зозуленька» Філарета Колесси)» [8, с. 69].

З 1948 року Володимир Василевич залишаючись керівником «Трембіти», почав працювати викладачем хорових дисциплін у Львівській державній консерваторії імені М. Лисенка. Саме з цього часу, крім викладання хорового диригування, він очолював студентський хор, який став творчою лабораторією в опануванні студентами практики роботи з хором. Працюючи зі студентським хором консерваторії, В. Василевич виховав цілу плеяду відомих в майбутньому диригентів-хормейстерів. Серед них – народні артисти УРСР Іван Гамкало, Андрій Кушніренко; заслужені діячі мистецтв Орест Кураш, Іван Майчик, Степан Стельмашук, заслужені артисти України та працівники культури Володимир Верней, Ігор Жук та ін., які прославили хорову школу Володимира Василевича не лише в Україні, а й поза її межами.

На особливу увагу Володимира Василевича як керівника студентського хору консерваторії заслуговував репертуар. До речі, він був різноманітним як за жанровим так і за стильовим спрямуванням. Незважаючи на те, що в репертуарі звучали хорові твори європейських композиторів, В. Василевич надавав значної уваги творам як центральноукраїнських, так і західноукраїнських композиторів. Знаковими у репертуарі колективу, керованого Володимиром Василевичем, були такі монументальні хорові твори як поема-симфонія «Кавказ» Станіслава Людкевича, кантати «Хустина» Генріха Топольницького та Левка Ревуцького, «Радуйся, ниво неполитая» Миколи Лисенка, «Весна» Мирослава Скорика. На особливу увагу заслуговують хорові твори зарубіжних композиторів-класиків, зокрема «Круцифіксус» Йогана Себастьяна Баха, «Реквієм» Вольфганга Амадея Моцарта, «Пори року» Франца Йосифа Гайдна,

«Самсон» Георга Фрідріха Генделя. Високу оцінку студентському хору дав знаменитий композитор Олександр Свешніков, який, послухавши у його виконанні «Реквієм» В. А. Моцарта, захоплено вигукнув: «Я просто не сподівався, що у Львові на такому рівні може звучати «Реквієм» Моцарта» [15, с. 68]. Згадані твори неодноразово звучали і під орудою М. Колесси та І. Паніна з симфонічним оркестром.

Вагоме місце в репертуарі студентського хору, керованого Володимиром Василевичем, займали й обробки українських народних пісень. Серед них: «Гей дуба-дуба» Григорія Давидовського, «Сусідка» Миколи Ракова, українські народні пісні в обробці Миколи Леонтовича.

Значне місце в репертуарі студентського хору консерваторії під орудою Володимира Василевича займали хорові твори галицьких композиторів. Серед них «Ой по горі роман цвіте» Михайла Вербицького, «Крилець» Віктора Матюка, «Вулиця» Миколи Колесси, «Огні горять» Ізидора Воробкевича.

У час керування Володимиром Василевичем студентським хором консерваторії в репертуарі колективу були ще й такі знакові твори: «Лічу в неволі» Дениса Січинського, «Ой сивая та й зозуленька», «Літні тони», «Льодолом», «Легенда» Миколи Леонтовича, «Сон» та кантата «Шевченкові» Кирила Стеценка, кантата «Хустина» Левка Ревуцького та ін. Вони звучали майже в кожному концертному виступі студентського хору.

В репертуарі колективу вагоме місце займали хорові твори центральноукраїнських композиторів. Володимир Василевич вперше, 1962 року, у Львові підготував концертну програму з творів Кирила Стеценка, де виконувались «Сійтеся квіти», «Сон», «Ой сивая та і зозуленька». У цій концертній програмі вперше прозвучали й «Журавлі» («Чуєш, брате мій») і до речі, Володимир Василевич є першим автором аранжування пісні для мішаного хору, незважаючи на те, що пісня була написана братами Богданом та Левком Лепкими, які були українськими січовими стрільцями й забороненими у той час

радянською владою поетами. Вона була небажаною для виконання хоровими колективами, а її виконання студентським хором під орудою Володимира Василевича у той час сприймалося як національний подвиг.

З 1955 року Володимир Василевич очолює кафедру хорового диригування у Львівській державній консерваторії імені М. Лисенка й таким чином присвячує себе вихованню майбутніх професійних хормейстерів. Саме це спонукало його до підготовки аранжування та упорядкування хорових творів західноукраїнських композиторів. 1965 року виходить перше друковане видання «Хорові твори українських композиторів кінця XIX – початку XX століття» [11] до якого ввійшли хорові твори для мішаного складу без супроводу Михайла Вербицького, Віктора Матюка, Івана Лаврівського, Ізидора Воробкевича, Генріха Топольницького, Ярослава Ярославенка, Станіслава Людкевича та ін.

1968 року друком вийшов другий випуск збірника «Хорові твори українських композиторів кінця XIX – початку XX сторіччя» [12] за упорядкуванням Володимира Василевича. У цьому випуску опубліковано 21 хоровий твір вищезазначених галицьких композиторів. Твори були аранжовані для чоловічого виконання без супроводу. Це дало можливість диригентам мати готовий матеріал для однорідного (чоловічого) хорового виконання. Адже в Галичині у той час домінували чоловічі хори серед інших видів виконавства.

Третій випуск збірника «Хорові твори українських композиторів кінця XIX – початку XX сторіччя» [13], що вийшов 1970 року за упорядкуванням Володимира Василевича, містить твори вищезазначених західноукраїнських композиторів з відмінними від попередніх назвами. Це дало можливість хоровим диригентам розширити репертуар та ознайомити слухачів із новими творами західноукраїнських композиторів. Зауважимо, що ці твори аранжовані упорядником для мішаного складу хору.

Четвертий випуск збірника «Хорові твори українських композиторів кінця XIX початку XX сторіччя» [14] вийшов друком 1973 року. Його упорядник Володимир Василевич уклав у ньому хорові твори великої форми. Серед них: «Огні горять» Ізидора Воробкевича, «Хоровод» з опери «Купало» Анатолія Вахнянина, «Якби мені черевики» Філарета Колесси та «Лічу в неволі» Дениса Січинського.

Загалом, чотири випуски збірників «Хорові твори українських композиторів кінця XIX – початку XX сторіччя» за упорядкуванням Володимира Василевича, без сумніву, стали настільним посібниковим матеріалом як для студентів вищих, так і середніх навчальних музичних закладів, а також репертуаром для аматорських та професійних хорів мішаного та чоловічого складу виконання.

Визнанням заслуг Володимира Василевича, як диригента та педагога, стало присвоєння йому 1956 року звання Заслуженого артиста УРСР.

Отже, Володимир Василевич, без сумніву, належить до видатних українських хорових диригентів 1940 – 1960-х років XX століття. Свідченням цього є його непересічний талант, не лише як музиканта-хормейстера, але і як педагога-вихователя студентської молоді та організатора хорового руху в Україні. Його різнобічна фахова гуманітарна підготовка стала основою для глибокого розуміння музичного мистецтва в цілому. Тому, працюючи з хоровими колективами, він вмів довести виконання кожного окремо взятого хорового твору до філігранності. Його сподвижницька діяльність як музиканта, без сумніву, залишила яскравий слід в історії українського хорового мистецтва, стала платформою для подальшого його поступу. Ім'я Володимира Василевича є мистецькою гордістю не лише Тернопільщини, а й усієї України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний архів Тернопільської області, ф. 234, оп. 1, спр. 129, арк. 6, С.10–11.
2. Бенч О. Український хоровий спів. Володимир Владиславович Василевич (1911–1962) / О. Бенч // Воля і доля [упор. Чупашко І.П.]. Львів: Афіша. 2008. С. 17–19.
3. Береза Р.П. Виступ на вечорі пам'яті // Володимир Василевич: / Р.П. Береза // Воля і доля [упор. Чупашко І. П.]. Львів, Афіша, 2008. С. 190–209.
4. Гойсак Володимир, Гринчук Ірина. Родина Василевичів у музичній культурі України (XX початок XXI ст.) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. № 1. 2012. С. 229–235.
5. Кушніренко А. Спогади про В. Василевича / А. Кушніренко // Воля і доля [упор. Чупашко І. П.]. Львів: Афіша, 2008. С. 75–77.
6. Луців Ю. Роздуми та спогади / Ю. Луців // Воля і доля [упор. Чупашко І. П.]. Львів: Афіша, 2008. С. 70–74.
7. Музична Тернопільщина: Бібліогр. покажчик / Уклад. В. Я. Миськів. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008, 288 с.
8. Стельмащук С. Штрихи до портрета Володимира Василевича як митця / С. Стельмащук // Воля і доля [упор. Чупашко І. П.]. Львів: Афіша, 2008. С. 29–70.
9. Тернопільський енциклопедичний словник. Т. I, Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. С. 223.
10. Цигилик Олег. Недоспівана пісня (мої спогади про В. В. Василевича) / О.Цигилик // Воля і доля [упор. Чупашко І. П.]. Львів: Афіша, 2008. С. 80–87.
11. Хорові твори українських композиторів кінця ХІХ – початку ХХ сторіччя. I випуск // упорядник Володимир Василевич // загальна редакція Юрія Таранченка, Київ: «Музична Україна», 1965. С. 80.

12. Хорові твори українських композиторів кінця ХІХ – початку ХХ сторіччя. ІІ випуск // упорядник Володимир Василевич // загальна редакція Юрія Таранченка, Київ: «Музична Україна», 1968. – С.82
13. Хорові твори українських композиторів кінця ХІХ – початку ХХ сторіччя. ІІІ випуск // упорядник Володимир Василевич // загальна редакція Миколи Колесси, Київ: «Музична Україна», 1970. С. 49.
14. Хорові твори українських композиторів кінця ХІХ – початку ХХ сторіччя. ІІV випуск // упорядник Володимир Василевич // загальна редакція Миколи Колесси // Київ: «Музична Україна», 1973. С. 60.
15. Чупашко І. П. Диригентсько-хорова діяльність Володимира Василевича у 40–50-х роках ХХ століття / І. П. Чупашко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. № 1. 2011. С. 64–69.
16. Чупашко І. П. Володимир Василевич. Воля і доля / упор. Чупашко І. П. – Львів: Афіша, 2008. – 216 с.
17. Український католицький університет // Режим доступу до ресурсу: <http://ucu.edu.ua/about/history/>

2.2. Самодіяльна народна хорова капела «Будівельник» під орудою Ігоря Левенця – провідний колектив Тернопільщини. Олег Смоляк, Анатолій Баньковський

Останнім часом українські музикознавці все частіше звертаються до питань, що пов'язані з дослідженням діяльності відомих творчих особистостей у сфері хорового виконавства. Ці дослідження дають можливість виявити специфіку диригентсько-хорової роботи того чи іншого митця й узагальнити її на музикознавчому та соціокультурному рівнях. До таких, зокрема, належить відомий на Тернопільщині та далеко поза її межами хоровий диригент, багатолітній художній керівник відомої